УДК 343.93
DOI https://doi.org/10.32838/2707-0581/2020.2-3/05

Боровик А.В.
Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЩОДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ЇХ ЗАПОБІГАННЯ

У статті на підставі застосування порівняльно-правового та інших методів здійснено дослідження міжнародних стандартів щодо кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення та їх запобігання. З'ясовано, що являє собою поняття «міжнародні стандарти» у контексті протидії та запобігання корупційним кримінальним правопорушенням.

Наголошено, що міжнародні юридичні антикорупційні інструменти різняться між собою за: суб'єктами їх формулювання; сферами застосування; характером; юридичним статусом; наявністю чи відсутністю норм про пріоритетність щодо інших міжнародних документів; форматом членства; ступенем регулювання кримінально-правових та кримінологічних положень, а також обсягом деталізації конкретних складів корупційних кримінальних правопорушень і специфікою заходів запобігання таким правопорушенням; термінологічним апаратом; механізмами реалізації й моніторингу; якістю перекладу українською мовою чи взагалі його відсутністю тощо.

Розвинена дискусія щодо плюралізму форм міжнародно-правових документів і визначено їх основні функції у напрямі боротьби з корупцією. Уточнено специфіку регламентації правил міжнародного договору у Кримінальному кодексі України та Законі України «Про запобігання корупції». Визначено перелік основних документів, що регулюють питання міжнародного співробітництва різних держав світу в сфері кримінальної відповідальності та запобігання корупційним кримінальним правопорушенням.

Встановлено, що у низці міжнародно-правових документів відбиті відповідні визначення поняття «корупція» та різноманітних її актів чи проявів, а також розкритий їх зміст. При цьому трапляються різноманітні за обсягом і змістом дефініції корупції, до якої відносять: а) зловживання посадовим становищем, а також конфлікт інтересів; б) власне акти корупції, транснаціональне хабарництво або незаконне збагачування; в) прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дача або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди; г) дії та практику, включаючи суміжні злочини; ґ) підкуп, вимагання хабара, розкрадання, неправомірне привласнення, зловживання впливом та деякі інші; д) підкуп державної посадової особи, хабарництво у державному та приватному секторах тощо.

Ключові слова: *корупційні кримінальні правопорушення, корупція, кримінальна відповідальність, запобігання, міжнародні стандарти, конвенції, ратифікація, міжнародне співробітництво держав.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Комплексне дослідження положень про кримінальну відповідальність та запобігання корупційним кримінальним правопорушенням (далі – ККП) у порівняльно-правовому контексті передбачає звернення до відповідних міжнародних стандартів з цього приводу. Одразу зауважимо, що у чинному законодавстві України «стандартизація» згаданого типу не визначена. Зокрема, немає нормативної дефініції «міжнародні (міжнародно-правові) стандарти», а тому в юридичній літературі немає чітких підходів до їх розуміння. Водночас відомо, що саме згадана «стандартизація» є ключовою підставою визнання тієї чи іншої правової системи такою, що відповідає чи не відповідає демократичним прагненням розвитку людства [1, с. 8]. Тому подальша наукова розробка зазначених вище питань буде запорукою того, що Україна впевнено рухається правильним курсом демократизації, неухильно додержується норм відповідних міжнародних антикорупційних документів та є активним учасником міждержавного співробітництва у згаданій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання щодо міжнародних стандартів кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення та їх запобігання активно розроблялися у наукових працях, авторами яких були К.Г. Биков, Д.О. Гарбазей,

Я.М. Довженко, О.П. Дяченко, В.О. Іванцов, С.М. Ляхівненко, Д.Г. Михайленко, О.М. Михальченко, А.М. Новак, О.Ф. Новіков, С.Я. Петрашко, В.В. Побережний, В.Г. Попов, О.С. Почанська, Ю.В. Прокопів, А.В. Савченко, М.І. Хавронюк, С.В. Черниченко та ін. Однак з огляду на результати дослідження відповідних міжнародних документів та позиції низки вчених-правників стає очевидним, що теоретичні розробки щодо зазначених вище міжнародних стандартів за сучасних умов потребують свого удосконалення, уточнення та переосмислення.

Формулювання цілей статті. Метою цієї наукової статті є визначення змісту та специфіки міжнародних стандартів щодо кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення та їх запобігання, а також формулювання на цій основі відповідних висновків теоретичного та прикладного характеру.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Пропонуємо виходити з того, що міжнародні стандарти являють собою міжнародно-правові обов'язки держав, що випливають з норм міжнародного права [2, с. 38], визначають обов'язковий або рекомендований для держав нормативний мінімум правового статусу особистості, в т.ч. її юридичний захист і відповідні правочинності та обов'язки державних органів і посадових осіб [3, с. 186]. Так, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Встановлення міжнародних стандартів у галузі прав людини» № 41/120 від 04.12.1986 р. передбачає, що такого типу стандарти повинні: відповідати наявним нормам міжнародного права; мати базовий характер; виходити з поняття гідності та цінності людини; бути досить чіткими, щоб дати можливість виділити права і обов'язки, які можна реалізувати; містити в собі, по можливості, механізм ефективної імплементації, в тому числі й систему звітів; привертати увагу й залучати підтримку міжнародного співтовариства [4].

Загалом під міжнародними (міжнародно-правовими) стандартами зазначеного вище типу розуміють єдині принципи та норми щодо поведінки суб'єктів міжнародного права, які мають договірний характер, що склався у ході багаторічної практики міждержавного співробітництва, а також цінності й ідеї, загальноприйняті в сучасному міжнародно-правовому просторі, що фіксуються у міжнародних договорах, юридичних актах міжнародних організацій, що належать до джерел права та здійснюються у практиці відповідних міжнародних судових установ [5, с. 671]. Інші автори, зважаючи на поняття «міжнародні стандарти у сфері запобігання та протидії корупції», уточнюють, що це система загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, універсальних і регіональних міжнародних договорів, а також положень, вимог та рекомендацій, розроблених державами і міжнародними організаціями у сфері боротьби з корупцією та втілених у відповідних міжнародних документах, а також рішення міжнародних судів щодо корупційних деліктів [6, с. 102].

В юридичній науці беззаперечною аксіомою є те, що «на міжнародному і регіональному рівні (у т.ч. на рівні ООН, Світового банку, МВФ, Європейської ради та деяких інших міжнародних організацій) прийнято багато угод і ініціатив, які спрямовані на боротьбу з корупцією та закріплюють норми права міжнародного характеру, обов'язкові для країн, що їх ратифікували» [7, с. 17]. Йдеться про різноманітні нормативно-правові документи: декларації; договори; доповіді; ініціативи; інструкції; кодекси; конвенції; методики; методології; плани; принципи; програми; протоколи; резолюції; рекомендації; стратегії тощо (крім того, можна виділити також аналітичні огляди, діяльність відповідних урядових та неурядових організацій, індекси, ініціативи, моніторинги, огляди, платформи, рейтинги і т.ін.). При цьому згадані вище міжнародні юридичні антикорупційні інструменти різняться між собою не тільки суб'єктами їх формулювання (зокрема, ООН, Рада Європи, Африканський Союз), а й «за сферою застосування, юридичним статусом, членством, механізмами реалізації й моніторингу» [8, с. 89].

За переконанням О.Ф. Новікова, міжнародні акти визначають основні функції у напрямі боротьби з корупцією, зокрема: розслідування, кримінальне переслідування, запобігання, освіту та просвітницьку роботу; додатковими функціями, необхідними для забезпечення комплексного спрямування антикорупційної стратегії країни, є координація, моніторинг та дослідження корупції [9, с. 54]. Я.М. Довженко уточнює, що чинні міжнародні договори за своєю природою визначають стандарти у сфері протидії корупції, поняття та види корупційних діянь, напрями та ключові засади здійснення державами-учасницями заходів щодо запобігання та протидії корупції, передбачають міжнародне співробітництво, технічну допомогу та координацію діяльності в сфері боротьби з корупцією, розширення надання консультативних послуг і технічної допомоги з розробки національних стратегій, розробки і вдоско-

нальних органів держав; залучення громадськості тощо.

З урахуванням національних інтересів щодо протидії та запобігання корупції та її різних проявів, зважаючи на політико-правові, географічні (регіональні) та інші чинники, Верховною Радою України було ратифіковано низку міжнародних договорів в антикорупційній сфері. У цьому зв'язку слід нагадати про таке: по-перше, згідно з ч. 1 ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана ВРУ, стають частиною національного законодавства нашої держави; по-друге, якщо згідно з ч. 2 ст. 19 Закону України від 29.06.2004 р. № 1906-IV «Про міжнародні договори України» міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Специфікою Кримінального кодексу (далі – КК) України є те, що він, на відміну від інших законів України, у т.ч. кодексів (зокрема, Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), де у ч. 4 ст. 9 безпосередньо зазначено про таке: «У разі якщо норми цього Кодексу суперечать міжнародному договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, то застосовуються положення відповідного міжнародного договору України», не містить аналогічних норм, а, навпаки, встановлює, що «кримінальна протиправність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом» (ч. 3 ст. 3). Виходить, що норми КК України начебто мають перевагу над нормами чинних міжнародних договорів, згоду на обов'язковість яких хоча і надано ВРУ, але які не імплементовані до цього Кодексу. Проте навіть за такої колізії «норми міжнародних договорів, а також практика ЄСПЛ можуть і повинні відігравати більш значну роль у кримінально-правових дослідженнях та у застосуванні норм КК України» [11, с. 166]. Як варіант положення ч. 3 ст. 3 КК України можуть бути вдосконалені за зразком ч. 4 ст. 9 КПК України та інших законів України, де є вказівка на пріоритетність правил міжнародного договору, який набрав чинності в установленому порядку.

Водночас розділ XII «Міжнародне співробітництво» чинного Закону України від 14.10.2014 р. № 1700-VII «Про запобігання корупції» чітко встановлює положення щодо: а) міжнародного співробітництва у сфері запобігання і протидії корупції (ст. 70); б) міжнародних договорів України у сфері запобігання і протидії корупції (ст. 71); в) міжнародного обміну інформацією у сфері запобігання і протидії корупції (ст. 72); г) заходів щодо повернення в Україну коштів та іншого майна, одержаних внаслідок корупційних правопорушень, і розпоряджання вилученими коштами та іншим майном, одержаними внаслідок корупційних правопорушень (ст. 73). Зокрема, у ч. 1 ст. 71 цього Закону прямо визначено таке: у разі якщо міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано ВРУ, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством про запобігання і протидію корупції, то застосовуються правила міжнародних договорів [12].

Звідси питання співвідношення норм міжнародних договорів (не говорячи вже про загальновизнані норми міжнародного права) та національного законодавства України видається не таким однозначним, але воно має бути вирішене насамперед фахівцями з міжнародного права [13, с. 9]. У цьому руслі К.Г. Биков наголошує, що норми міжнародних договорів кримінально-правового характеру: а) не призначені безпосередньо для кваліфікації конкретних діянь як злочинних і не містять точних підстав для відповідальності; б) жоден із таких договорів не стосується найважливіших питань реалізації кримінальної відповідальності – видів і меж покарання, що можуть бути призначені у разі його вчинення; в) реалізація положень міжнародних актів кримінально-правового характеру забезпечується виключно прийняттям національних юридичних актів (і оскільки міжнародні договори кримінально-правового характеру потребують внесення Верховною Радою України змін або доповнень до закону про кримінальну відповідальність, такі договори повинні мати статус міждержавних та укладатися від імені України виключно Президентом України, Прем'єр-міністром України або Міністром закордонних справ України чи іншими особами – тільки за спеціальними повноваженнями) [14, с. 325].

Як доводить В.Г. Попов, натепер основними нормативно-правовими актами, що регулюють

питання міжнародного співробітництва саме України у сфері запобігання та протидії корупції й відповідним її проявам, є: Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003 р.; Декларація ООН про боротьбу з корупцією і хабарництвом у міжнародних комерційних операціях від 16.12.1996 р.; Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27.01.1999 р.; Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 191) від 15.05.2003 р.; Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією (ETS 174) від 04.11.1999 р.; Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13.12.1957 р.; Додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників від 15.10.1978 р.; Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20.04.1959 р.; Європейська конвенція про передачу засуджених осіб від 21.03.1983 р.; Додатковий протокол до Європейської Конвенції про передачу засуджених осіб (ETS 112) від 18.12.1997 р.; Конвенція СНД про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993 р.; Угода про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO) від 05.05.1998 р.; Статут Групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO) від 05.05.1998 р.; Рекомендації стосовно міжнародного співробітництва в галузі запобігання злочинності та кримінального правосуддя в контексті розвитку, що прийняті Резолюцією 45/107 Генеральної Асамблеї ООН на 68-му пленарному засіданні від 14.12.1990 р.; Резолюція (97) 24 Комітету міністрів Ради Європи «Про двадцять принципів боротьби з корупцією» від 06.11.1997 р.; Типовий договір про передачу кримінального судочинства, прийнятий Резолюцією 45/118 Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1990 р., тощо [15, с. 136–137].

Проведений нами аналіз зазначених вище міжнародних антикорупційних документів свідчить про їх як позитивні, так і негативні характеристики: «позитивним» є те, що зазначені конвенції спрямовані на уніфікацію антикорупційного законодавства [16, с. 48] та вироблення відповідних заходів запобігання ККП, а «негативне» полягає в складнощах або фактичній неможливості встановлення єдиного для всіх держав та міжнародних спільнот визначення ККП та їх переліку (водночас спільним для світових організацій є загальноприйнятий поділ корупційних посягань на «активні» та «пасивні», виокремлення загального та спеціального суб'єктів вчинення корупційних діянь, умисність їх вчинення й інші ознаки) [17, с. 135]. При цьому не всі сучасні українські науковці однозначно підтримують необхідність запозичення чи використання міжнародного досвіду у контексті запобігання та протидії ККП (зокрема, О.М. Михальченко стверджує, що для міжнародних антикорупційних конвенцій, що адаптуються до законодавства України, характерна «механістична імплементація, яка погіршує вітчизняне законодавство», а тому виступає проти заміни поняття «хабар» поняттям «неправомірна вигода», оскільки останнє начебто є «не адекватним рівню суспільної небезпеки хабарництва» та суспільство «співчуває» тим, хто одержав чи надав неправомірну вигоду, тому пропонує повернути до КК України поняття «хабар») [18, с. 10–11], однак ми не підтримуємо такі підходи через їх рудиментарний характер і невідповідну аргументацію.

Також за результатами дослідження міжнародно-правових засад боротьби з корупційними проявами Д.О. Гарбазей стверджує, що:

1) на сучасному етапі вже сформульовано окремий інститут протидії корупції, однак основними недоліками міжнародних договорів у цій сфері є: а) можливість внесення застережень; б) відсутність механізмів дієвого моніторингу стану виконання положень відповідних конвенцій, порядку фінансування політичних партій, випадків підкупу іноземних посадових осіб; в) зосередження головної уваги на боротьбі з підкупом на шкоду протидії іншим проявам корупції;

2) недосконалим є визначення «незаконне збагачення», що потребує доповнень і змін; доцільності вживання єдиного терміна, що позначає предмет цього злочину, – «майно»;

3) необхідна універсалізація та єдність будови елементів складу злочину в аспекті криміналізації актів корупції (зокрема, в усіх міжнародних конвенціях щодо боротьби з корупцією варто вживати єдиний термін «службова особа»);

4) міжнародному співтовариству необхідно створити універсальний контрольний механізм за дотриманням виконання конвенцій як на універсальному, так і регіональному рівнях тощо [19, с. 2–6].

На нашу думку, важливими є й результати наукового пошуку С.Я. Петрашка, який дійшов таких висновків:

– по-перше, одні міжнародні документи у сфері протидії корупції мають відкритий характер (зокрема, Конвенції ООН та Ради Європи), інші – напіввідкритий (зокрема, Конвенція Організації економічного співробітництва та розвитку), а треті – винятково регіональний закритий характер (зокрема, Конвенція Організації американських держав);

– по-друге, міжнародні антикорупційні договори мають різний підхід до формування механізму контролю їх виконання (зокрема, конвенції Ради Європи та Африканського Союзу передбачають механізм моніторингу подальшої діяльності, тоді як Конвенції ООН не закріплюють такий механізм у договірному порядку, що створює загрозу «завмирання норми» та нездійснення її подальшого вдосконалення з метою більшої відповідності потребам розвитку антикорупційних устремлінь держав);

– по-третє, системними недоліками нормативного регулювання протидії корупції на універсальному та регіональному рівнях є такі: а) жоден із документів не містить чіткого, однозначного та вичерпного визначення поняття «корупція»; б) формулювання низки положень документів мають переважно декларативний характер, особливо це стосується Конвенцій, прийнятих у рамках ООН та Організації американських держав; в) більшість міжнародних договорів допускає використання застережень до ключових положень, що дає змогу виключити або змінити дію цих положень стосовно такої держави, та знижує ефективність документа загалом;

– по-четверте, сучасний інституційний механізм протидії корупції формується завдяки діяльності універсальних, міжрегіональних, регіональних міжнародних організацій, діяльність яких реалізується за кількома напрямами, при цьому: а) на міжнародному рівні поряд із класичними міжнародними організаціями істотну роль починають відігравати міжнародні неурядові організації; б) міжнародний інституційний механізм протидії корупції складається з міжнародних організацій загалом, спеціальних конвенційних органів та спеціалізованих інституцій sui generis. в) доцільно у зв'язку з підвищенням ролі міжнародних інтеграційних об'єднань у міжнародних відносинах розширити коло учасників Конвенції ООН проти корупції та включити до числа її сторін не лише держави, але й міжнародні організації [20, с. 12–16].

Також звертають на себе увагу такі важливі висновки окремих науковців:

1) невідповідним є алгоритм приєднання України до антикорупційних міжнародно-правових актів та їх ратифікації ВРУ, оскільки є значна перерва між часом їх підписання та часом ратифікації, при цьому не вироблено будь-якого системного підходу з приводу прийняття національних законодавчих актів щодо протидії та запобігання ККП (М.М. Юрченко) [21, с. 25];

2) криміналізація завжди пов'язана з її вибірковим запізненням, особливо коли вона не бажана для певної частини політичної, економічної чи правлячої еліти (В.В. Лунєєв) [22, с. 690–699];

3) хоча міжнародні договори відіграють важливу роль у формуванні національного антикорупційного законодавства, але постає таке питання: текст яких саме антикорупційних конвенцій – прийнятих у рамках ООН чи Ради Європи – має перевагу для цілей внутрішньодержавної імплементації в Україні (В.В. Побережного) [23, с. 424]. З цього приводу, наприклад, у Конвенції Африканського союзу про недопущення корупції та боротьбу з нею від 12.07.2003 р. наявні прямі норми про пріоритетність її положень над іншими антикорупційними конвенціями (у т.ч. регіональними);

4) подекуди в антикорупційні закони поміщують багато такого, чого немає в міжнародних конвенціях, тому чимало положень перших нормативно-правових документів суперечить вимогам других, а тому, попри факти звітування України світовій спільноті про виконання взятих на себе зобов'язань щодо протидії та запобігання корупції, необхідно виробити дієвий та ефективний нормативно-правовий механізм для діяльності правозастосовних органів (М.І. Хавронюк) [24, с. 120];

5) підхід до розмежування корупційних проявів у публічному та приватному секторах, який реалізований у Конвенції ООН проти корупції 2003 р. (так само, як і в Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією від 1999 р.), зводиться до такого: публічна корупція пов'язана саме з реалізацією публічних функцій, а приватна корупція можлива виключно у сфері підприємницької (економічної, фінансової чи комерційної) діяльності, при цьому інструменти механізму правової протидії корупції для приватного сектору повинні бути застосовані й до юридичних осіб публічного права, коли вони беруть участь у цивільних відносинах на засадах рівності та не використовують свій публічно-правовий статус і функції (Д.Г. Михайленко) [25, с. 165–166] тощо.

Усе наведене вище свідчить, що на сучасному етапі розвитку відносин між державами наявні як позитивні, так і негативні тенденції щодо міжнародних стандартів кримінальної відповідальності за ККП та їх запобігання.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у такому науковому напрямі. З огляду на сучасний етап розвитку міждержавних відносин у контексті функціону-

вання міжнародних стандартів кримінальної відповідальності за ККП та їх запобігання, слід констатувати таке:

1. Під міжнародними стандартами кримінальної відповідальності за ККП та їх запобігання, на наш погляд, слід розуміти побудовану на загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права систему міжнародних документів (конвенцій, договорів, протоколів, резолюцій, рекомендацій, статутів, модельних законів тощо), а також положень, вимог і рекомендацій, розроблених державами та міжнародними організаціями з приводу кримінально-правової протидії та запобігання ККП, і відповідну правозастосовну (у т.ч. судову) практику з цього приводу. Такі міжнародні юридичні антикорупційні інструменти різняться між собою за: суб'єктами їх формулювання (зокрема, ООН, Ради Європи, Організації американських держав, Африканського Союзу); сферами застосування (зокрема, універсальна, регіональна та субрегіональна); характером (зокрема, відкритий, напіввідкритий, винятково регіональний закритий); юридичним статусом; наявністю чи відсутністю норм про пріоритетність щодо інших міжнародних документів; форматом членства; ступенем регулювання кримінально-правових та кримінологічних положень, а також обсягом деталізації конкретних складів ККП і специфікою заходів запобігання таким правопорушенням; термінологічним апаратом; механізмами реалізації й моніторингу; якістю перекладу українською мовою чи взагалі його відсутністю тощо. Головною метою, яку переслідують міжнародно-правові документи антикорупційного спрямування, є встановлення й неухильне дотримання уніфікованих (загальних) стандартів протидії та запобігання корупції на національному рівні (на рівні окремих держав), визначення та поширення найбільш ефективних практик боротьби з ККП, зміцнення співпраці між державами у згаданому напрямі, забезпечення принципів верховенства права та «належного управління».

2. Попри наявність у КК України положень про те, що «кримінальна протиправність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом» (ч. 3 ст. 3), все одно норми міжнародних договорів та правозастосовна практика (зокрема, Європейського суду з прав людини) можуть і повинні відігравати провідну роль у дослідженнях про кримінальну відповідальність за ККП та їх запобігання. Як варіант положення ч. 3 ст. 3 КК України можуть бути вдосконалені за зразком ч. 4 ст. 9 КПК України та інших законів України, де є вказівка на пріоритетність правил міжнародного договору, який набрав чинності в установленому порядку, що безпосередньо відповідатиме вимогам ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України». Водночас окремі науковці застерігають, що норми міжнародних договорів кримінально-правового характеру мають низку проблемних моментів (зокрема, безпосередньо не призначені для кваліфікації конкретних корупційних діянь як кримінально протиправних, не містять точних підстав для кримінальної відповідальності за ККП, не стосуються видів і меж покарання за їх вчинення), тому реалізація їх положень має забезпечуватися виключно прийняттям національних нормативно-правових актів. Щодо Закону України «Про запобігання корупції», то в ньому прямо зазначено, що у разі якщо міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством про запобігання і протидію корупції, то застосовуються правила міжнародних договорів (ч. 1 ст. 71).

3. У низці міжнародно-правових документів відбиті відповідні визначення поняття «корупція» та різноманітних її актів чи проявів (у т.ч. у формі ККП), а також розкритий їх зміст. При цьому трапляються різноманітні за обсягом і змістом дефініції корупції: а) зловживання посадовим становищем, а також конфлікт інтересів; б) власне акти корупції, транснаціональне хабарництво або незаконне збагачування; в) прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дача або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабар, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи; г) дії та практика, включаючи суміжні злочини, що передбачені конвенцією; ґ) підкуп, вимагання хабара, розкрадання, неправомірне привласнення, зловживання впливом та деякі інші; д) підкуп державної посадової особи, хабарництво у компаніях державного сектору, акціонерних товариствах, асоціаціях та установах, що представляють інтереси суспільства, та в приватному секторі, торгівля впливом, незаконне збагачення, відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, а також деякі інші посягання тощо.

Список літератури:

1. Наливайко Л.Р., Степаненко К.В. Міжнародно-правові стандарти прав людини : навчальний посібник. Дніпро : ДДУВС, 2019. 184 с.

2. Черниченко С.В. Права человека и гуманитарная проблематика в современной дипломатии. *Московский журнал международного права*. 1992. № 3. С. 33–48.

3. Почанська О.С. Міжнародно-правові стандарти у сфері забезпечення прав громадян, засуджених до позбавлення волі: поняття, особливості, функції. *Revista Stiințifică Internațională "Supremația Dreptului"*. 2018. № 2. С. 185–190.

4. Встановлення міжнародних стандартів у сфері прав людини : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 4 грудня 1986 р. № 41/120 / Офіційний вебсайт ООН. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 24.02.2020).

5. Ляхівненко С.М. Міжнародні правові стандарти: до визначення поняття та видової характеристики. *Держава і право*. 2011. Вип. 51. С. 666–672.

6. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування : монографія / авт. кол.: В.В. Василевич, Т.Е. Василевська, В.Ф. Нестерович, Е.В. Расюк, А.В. Савченко, В.Л. Федоренко (кер.) та ін. ; за ред. проф. Ю.В. Ковбасюка і проф. В.Л. Федоренка. Київ : Вид-во Ліра-К, НАДУ, 2016. 524 с.

7. Дяченко О.П. Імплементація зарубіжного досвіду щодо формування антикорупційної політики України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 17. С. 17–20.

8. Прояви корупції в системі освіти: запобігання та протидія : навчально-методичний посібник. 2-ге вид., перероб. та доп. / К.А. Бабенко, Н.Г. Діденко, М.В. Кондрашова, С.Ж. Лазаренко, О. Г. Хрімлі, Н.І. Яковець. Київ : «МП Леся», 2016. 236 с.

9. Новіков О.Ф. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. *Збірник наукових праць «Ефективність державного управління»*. 2015. Вип. 43. С. 52–57.

10. Довженко Я.М. Міжнародні правові стандарти протидії корупційним злочинам. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 5. С. 45–48.

11. Антипов В.І. Кримінальний кодекс України та норми міжнародного права. *Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18–19 жовт. 2018 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2018. С. 166–170.

12. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII (у редакції від 25.02.2019 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18 (дата звернення: 25.02.2020).

13. Козюбра М.І. Співвідношення національних і міжнародних правових систем. *Наукові записки НаУКМА.* 2016. Том 181. *Юридичні науки*. С. 3–11.

14. Биков К.Г. Міжнародно-правові стандарти криміналізації корупційних злочинів, пов'язаних із незаконним заволодінням майном або іншими предметами. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 324–327.

15. Попов В.Г. Міжнародно-правове регулювання взаємодії у сфері запобігання і протидії корупції. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2012. № 1(27). С. 135–142.

16. Медвецька Ольга. Поняття, ознаки та види корупційних злочинів, їх особливості відповідно до актів міжнародного законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 7. С. 42–48.

17. Нуруллаєв І.С. Роль ООН та РЄ у боротьбі з корупцією як загальносвітовою проблемою. *Юридична наука очима молодих вчених* : тези доповідей та наук. повідомлень за матеріалами всеукр. наук.-практ. конф., 16–17 травня 2008 р. / За ред. А.П. Гетьмана. Харків, 2008. С. 134–136.

18. Михальченко О.М. Корупція в Україні: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : дис.. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Держ. наук.-дослід. ін-т МВС України. Київ. 2017. 260 с.

19. Гарбазей Д.О. Міжнародно-правові основи боротьби з корупцією : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11. Харків, 2015. 22 с.

20. Петрашко С.Я. Міжнародно-правовий механізм протидії корупції : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.11. Київ, 2012. 20 с.

21. Юрченко М.М. Теоретико-методичні питання імплементації норм міжнародного права до законодавства України. *Південноукраїнський правовий часопис*. 2006. № 2. С. 23–26.

22. Лунеев В.В. Преступность XX века. Мировые, региональные и российские тенденции : мировой криминологический анализ. Изд. 2-е, пераб. и доп. Москва : Волтерс Клувер, 2005. 912 с.

23. Побережний В.В. Місце та значення міжнародних антикорупційних договорів у системі запобігання корупції в органах державної влади. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. пр. / редкол. : О.Ю. Амосов (голов. ред.) та ін. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2011. Вип. 2 (33). С. 420–425.

24. Хавронюк М. Кримінальна відповідальність за хабарництво: європейський досвід. *Право України*. 2005. № 6. С. 117–120.

25. Михайленко Д.Г. Критерії диференціації правового регулювання протидії корупції в публічній і приватній сферах за міжнародними актами. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2018. № 1 (59). С. 161–167.

Borovyk A.V. INTERNATIONAL STANDARDS OF CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR CORRUPTION CRIMINAL OFFENSES AND THEIR PREVENTION

In the article, based on the use of comparative legal and other methods, the research of international standards on criminal responsibility for corruption criminal offenses and their prevention is carried out. It is found out what constitutes the concept of "international standards" in the context of combating and preventing corruption criminal offenses.

It is emphasized that international legal anti-corruption instruments differ in: the subjects of their formulation; fields of application; character; legal status; the presence or absence of priority rules for other international instruments; membership format; the degree of regulation of criminal legal and criminological provisions, as well as the volume of detail of specific structures of the corruption criminal offenses and the specifics of measures to prevent such the offenses; terminological apparatus; implementation and monitoring mechanisms; the quality of the translation into or out of the Ukrainian language, etc.

Discussion on pluralism of forms of international legal instruments has been developed and their main functions in the fight against corruption have been defined. The specifics of regulation of the rules of the international agreement in the Criminal Code of Ukraine and the Law of Ukraine "On Prevention of Corruption" have been clarified. The list of the main documents regulating the issues of international cooperation of different states in the sphere of criminal responsibility and prevention of corruption criminal offense is defined.

It is established that a number of international legal documents reflects the relevant definitions of corruption and its various acts or manifestations, as well as their content. At the same time there are various in scope and content of the definitions of corruption, which include: a) abuse of office position, as well as conflict of interest; b) actual acts of corruption, transnational bribery or illicit enrichment; c) directly or indirectly soliciting, offering, giving or receiving bribe or any other undue advantage; d) actions and practices, including related crimes; e) bribery, extortion of bribes, stealing, misappropriation, abuse of influence and some others; f) bribery of a public official, bribery in the public and private sectors, etc.

Key words: *corruption criminal offenses, corruption, criminal responsibility, prevention, international standards, conventions, ratification, international cooperation of states.*